

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті піднята проблема вдосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зазначено місце здоров'язберезувальної компетентності в професійній діяльності вчителів фізичної культури. Проаналізовано вітчизняний досвід щодо організаційно-педагогічних умов удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і педагогічного забезпечення підготовки учителів до здоров'язберезувальної діяльності. Визначено педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, вчителі фізичної культури, здоров'язберезувальна компетентність, здоров'я, умови, підходи, групи.

Постановка проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні та галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти в Україні зазначено про необхідність постійного вдосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Це зумовлено зміною ролі людини в сучасному світі, баченням ідеалу освіченості людини та висуванням нових вимог до якості людського капіталу відповідно до культурно-духовних, суспільно-економічних і технологічних трансформацій, а також чисельних викликів глобального, європейського, національного, регіонального й місцевого рівнів [2, 9].

Отже постає проблема удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти, реалізації сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, яке розглядається в цьому контексті як важлива передумова, що забезпечує проведення модернізації освіти на основі осмислення національного й зарубіжного досвіду [2].

Безумовно, що проблема якості підвищення кваліфікації стосується вчителів будь-якої спеціальності й, зокрема, вчителів фізичної культури.

Аналіз актуальних досліджень. За даними Міністерства охорони здоров'я України серед дитячого населення за останнє десятиліття значно (майже у 3 рази) зросла кількість хронічних захворювань, що призводять до інвалідності. Це хвороби нервової, ендокринної, серцево-судинної,

шлунково-кишкової, кістково-м'язової систем. Серед наших першокласників тільки 5–10% практично здорових дітей. Кількість хронічно хворих дітей збільшується за роки навчання майже у 2,5 рази [14, 76].

Здоров'я школярів знаходиться в прямій залежності від умов навчання, харчування, рухової активності, правильного чергування навантаження й відпочинку, умов сімейного виховання. Воно також визначається співвідношенням зовнішніх і внутрішніх факторів, з одного боку, і можливостями самого організму протидіяти небажаним впливам, захищатися від них, по можливості підсилюючи вплив позитивних для здоров'я факторів, з другого боку. Ступінь успішності оздоровчої діяльності – усунення шкідливих впливів (коректування навколишнього середовища) та підвищення стійкості до них (тренування, збільшення адаптаційних можливостей організму) – визначає напрям зусиль зі збереження й зміцнення здоров'я [2, 34].

Так, як і В. Єфимова, вважаємо, що легкодумне застосування закордонних розробок з метою організації здорового способу життя школярів може не тільки не мати позитивного ефекту, а й бути шкідливим. Аналіз вітчизняного досвіду свідчить, що пряма трансляція закордонних проектів і програм щодо збереження здоров'я дітей і підлітків іноді не забезпечує гарантованого результату [4].

Дослідження вчених показують, що здоровими можна назвати лише 27% дітей шкільного віку, а, як відомо, цей період розвитку є одним із головних. На сьогодні встановлено, що 90% здоров'я людина втрачає у віці до 2-х років, а 40–60% хвороб дорослих беруть свої корені у віці 5–7 років (С. Мартинов, 1991). До школи приходять лише 20–27% здорових людей, а закінчують її здоровими 2,0–5,7%. За даними Міністерства охорони здоров'я України та Держкомстата у 42% дітей шкільного віку спостерігаються різні хронічні захворювання, а в 50% школярів – функціональні відхилення різних систем організму, частота онкозахворювань у дітей збільшилася майже в 5 разів, зросла майже у тричі частота суїцидів серед молоді, на 25,4% зріс рівень загальної інвалідності серед дітей, на 52,5% збільшилася захворюваність дітей на туберкульоз. Аналіз структури захворюваності школярів показує, що з кожним роком навчання в освітньо-виховних закладах зростає частота захворювань органів травлення, дихання, зору, порушення постави, нервово-психічних відхилень.

Тому постає необхідність у розробці технологій підготовки педагогічних фахівців до проведення здоров'язбережувальної роботи в загальноосвітніх закладах освіти.

Мета статті – розкрити та обґрунтувати комплекс педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти, проаналізувати можливості їх використання.

Виклад основного матеріалу. Вихідним положенням для формування умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів фізичного виховання є сучасне визначення поняття «здоров'я». Однак навіть найсучасніші дослідження українських педагогів не розкривають його з належною повнотою. Більшість користується визначенням поняття «здоров'я», прийнятим ВОЗ ще в 1948 р., що розглядає його лише як стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад [1; 8; 14].

Підвищення компетентності педагогів з питань збереження та зміцнення здоров'я розглядається в якості однієї з пріоритетних у системі післядипломної освіти, оскільки її рішення в інтересах як самих педагогів, так і їх вихованців.

Здоров'язбережувальну компетентність педагога, його готовність до формування основ здорового способу життя у школярів ми розглядаємо як складну особистісну якість учителя, що регулює його діяльність у зазначеній сфері та забезпечує ефективність цього процесу; як систему інтегрованих властивостей особистості, адекватних структурі й змісту роботи щодо формування здорового способу життя підростаючого покоління.

У своєму дослідженні А. Зубко [6] класифікує організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти, об'єднавши їх у дві групи. Перша (вужча) група – це умови, що забезпечують процес навчання: високий рівень професіоналізму тих, хто навчає; готовність тих, хто навчається, до навчальної діяльності; повнота інформаційного забезпечення процесу навчання. Друга група – це умови, що забезпечують удосконалення навчального процесу в конкретному закладі підвищення кваліфікації. Вивчення й апробація цих умов у своєму дослідженні, дозволило нам спроектувати комплекс вимог до їх реалізації на курсах підвищення кваліфікації вчителів фізичного виховання. При цьому вимоги відповідно до умов були також поділені на дві групи:

– педагогічні вимоги щодо забезпечення навчально-виховного процесу (рівень професійної підготовленості вчителів фізичної культури та відповідно ступінь готовності учнів до занять фізичної культури);

– педагогічні вимоги до забезпечення вдосконалення навчально-виховного процесу (матеріально-технічне; навчально-методичне забезпечення процесу тощо).

Проведений аналіз наукових досліджень, дозволяє говорити про велику різноманітність підходів до визначення педагогічних умов, та багато в чому пояснює розходження в постановці цілей і завдань конкретних досліджень відповідно до особливостей того чи іншого напрямку підготовки фахівців.

Зазначаючи важливість визначення ефективних умов розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти, ми не обмежилися виявленням розрізаних умов, а спробували створити їх систему, що охоплює всі сторони досліджуваного явища та становить динамічний комплекс, здатний до саморозвитку й удосконалення.

У результаті проведеного дослідження було визначено комплекс педагогічних умов для розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Теоретичні та експериментальні дослідження, власний досвід свідчить, що здоров'язберезувальна діяльність у навчальному закладі ґрунтується в основному на системному підході, який передбачає участь у ній усіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Ця діяльність спрямована на фізіопсихосоціальну адаптацію шляхом спеціально розробленого змісту навчально-виховної роботи, а також методів, засобів її реалізації. Відповідно до цього положення метою здоров'язберезувальної освітньої технології є забезпечення умов фізичного, психічного, соціального й духовного комфорту, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я суб'єктів освітнього процесу, їхній продуктивній навчально-пізнавальній і практичній діяльності, яка ґрунтується на науковій організації праці й культурі здорового способу життя особистості [11].

У педагогічній практиці організація та здійснення підготовки фахівців до здоров'язберезувальної діяльності відбувається на різних етапах. Однак, цілі такої підготовки не завжди збігаються з метою комплексного формування здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури.

Вважаємо, що відповідно до вимог, що висувуються до рівня підготовки вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти, доцільно розробити інтегрований, модульний зміст курсу та методик його реалізації у формі лекційних і практичних занять, використовуючи при цьому інтерактивні форми їх проведення, та конкретизувати дидактичні функції різних видів навчальних занять.

Таким чином, першою педагогічною умовою є *розробка й реалізація методики розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури*.

Науково-методичні основи створення здоров'язберезувального середовища визначаються, насамперед, пріоритетом засобів фізичної культури у збереженні та зміцненні здоров'я дітей. У класифікацію засобів фізичного виховання закладені переважно функціональні можливості кожного з них, який впливає на організм дитини в цілому, хоч кожний засіб має свій специфічний вплив на певну систему або орган. Тому важливе значення має доцільне гармонійне поєднання різних за видами фізичних вправ з оздоровчими силами природи й гігієнічними факторами [12, 66].

Крім того, особисте здоров'я, як показують дослідження Е. Осина, пов'язано із змістовними, структурними й динамічними характеристиками системи взаємозв'язків людини зі світом і опосередковане суб'єктивними переживаннями свідомості життя або втрати сенсу [10, 17].

Тому другою педагогічною умовою є *орієнтація на використання здоров'язберезувальних технологій у навчально-виховній діяльності вчителя фізичної культури*.

Здоров'язберезувальна діяльність учителів фізичної культури може бути успішнішою за умови гуманізації професійної освіти та формування уявлень про макросоціальні процеси й глобальні тенденції розвитку суспільства [7].

В умовах реорганізації вищої освіти педагог повинен розглядатися як активний, а не пасивний суб'єкт, який отримує освіту у формі особистісного розвитку та творчого потенціалу, що забезпечать не тільки виробничі успіхи, а й послужать засобом особистісного зростання. Таким чином, третя невід'ємна умова розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури полягає в *їх залученні до розробки здоров'язберезувальних технологій*.

Учителі фізичної культури, маючи змогу спостерігати за учнями майже щодня, можуть вчасно помітити серйозні відхилення в процесі становлення й розвитку особистості, здатні впливати на здоров'я дітей. Однак, під час формування здорового способу життя важливим є поєднання зусиль педагогічних працівників з батьками учнів.

Володіючи сучасними знаннями, при постійній взаємодії з дітьми, їх батьками, медичними працівниками, психологами вчитель фізичної культури планує та організовує свою діяльність з урахуванням пріоритетів збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу,

застосовуючи ті чи інші технології й методи формування здоров'я. Такі підходи змінюють вимоги до всього змісту освіти, його пріоритетів, надають вихованню валеологічного характеру, висувають першочергові завдання з формування валеологічної свідомості вихованців. Це сприяє повноцінному особистісному розвитку здорової дитини [13].

Отже, четвертою педагогічною умовою є *підготовка до налагодження спільної роботи навчального закладу та батьків зі збереження здоров'я підростаючого покоління.*

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, нами було визначено комплекс педагогічних умов розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти, який будується відповідно до потреб сучасності.

Перспективи даного дослідження полягають у розробці та впровадженні у практику моделі, розробці рівнів і методів діагностики здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Бобрицька Валентина Іванівна. – К., 2006. – 462 с.
2. Галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної світи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816.
3. Горащук В. П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / В. П. Горащук. – Харків, 2004. – 40 с.
4. Ефимова В. М. ВИЧ/СПИД – контекст здорового образу життя: содержательно-технологические аспекты подготовки будущих педагогов / В. М. Ефимова // Проблеми освіти. – Киев, 2006. – № 48. – С. 21–27.
5. Зайцев В. П. Валеология: формирование и укрепление здоровья / В. П. Зайцев. – Белгород : Изд-во БелГТАСМ, 1998. – 88 с.
6. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. – 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. М. Зубко. – Київ, 2002. – 22 с.
7. Кривошеев В. В. Особенности аномии в современном российском обществе / В. В. Кривошеев // Социологические исследования. – 2004. – № 3. – С. 93–97.
8. Кулініченко В. Л. Філософсько-методологічний аналіз процесу зміни парадигм у сучасній медицині та охороні здоров'я : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : спец. 09.00.09 «Соціальна філософія» / В. Л. Кулініченко. – К., 2002. – 32 с.
9. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/36322>.
10. Осин Е. Н. Смыслоутрата как переживание отчуждения: структура и диагностика : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01/ Е. Н. Осин. – М., 2007. – 24 с.
11. Сентизова М. И. Педагогическое обеспечение подготовки будущих учителей к здоровьесберегающей деятельности : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец.

13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / М. И. Сентизова. – Якутск, 2008. – 20 с.

12. Управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах / Н. Ф. Денисенко. – Запоріжжя : ЛІПС. Лтд., 2001. – 308 с.

13. Формування здорового способу життя в умовах гуманітарної школи художньо-естетичного спрямування : науково-методичний посібник / за ред. Кириленко С. В. – Запоріжжя, 2002. – 180 с.

14. Формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі розвитку життєвих навичок // Всеукраїнська науково-практична конференція за участі представників міжнародних організацій : Збірник резюме доповідей / Укладач Т. Є. Бойченко. – К., 2010. – 24 с.

РЕЗЮМЕ

Кодымский С. С., Чайченко Н. Н. Педагогические условия развития здоровьесберегающей компетентности учителей физической культуры в системе последипломного педагогического образования.

В статье поднята проблема усовершенствования системы повышения квалификации педагогических кадров, показано место здоровьесберегающей компетентности в профессиональной деятельности учителей физической культуры. Проанализирован отечественный опыт относительно организационно-педагогических условий усовершенствования учебного процесса в системе повышения квалификации педагогических кадров и педагогического обеспечения подготовки учителей к здоровьесберегающей деятельности. Определены педагогические условия развития здоровьесберегающей компетентности учителей физической культуры в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, повышение квалификации, учителя физической культуры, здоровьесберегающая компетентность, здоровье, условия, подходы, группы.

SUMMARY

Kodimsky S., Chaychenko N. Pedagogical conditions of development of health saving competence of a physical education teacher in postgraduate education.

The article deals with the health saving competence of a physical education teacher during his professional activities. The pedagogical conditions of development of health saving competence of a physical education teacher in postgraduate education are defined. National experience regarding organizational and pedagogical conditions to improve the educational process in the advanced training of teachers and training teachers to provide health-promoting activities are analyzed. The pedagogical conditions of development of health-promoting competence of teachers of physical training in the Postgraduate Education are identified.

It is stressed that health of students is directly related to the learning environment, nutrition, physical activity, proper load duty and rest conditions of the family upbringing. It is also determined by the ratio of internal and external factors on the one hand, and the possibilities of the organism to counteract undesirable effects, defend them, if possible enhancing effect of positive health factors, on the other hand. The degree of success of recreational activities is to eliminate harmful impacts (environmental adjustments) and increase resistance to them (training, increasing the adaptive capacity of the organism). So this determines the direction of efforts to preserve and promote health.

We believe that the use of foreign developments to organize healthy lives of students can not only have a positive effect, but also be harmful. The analysis of national experience

shows that foreign direct translation projects and programs to preserve the health of children and adolescents sometimes does not guarantee results.

The researches of the scientists show that healthy can be called only 27% of school-age children, as it is well known, that this period of development is very important.

The author of the article presents a classification of organizational and pedagogical conditions in order to improve the educational process in institutions of postgraduate education, combining them into two groups. The first (narrower) group is a condition that provides the learning process: a high level of professionalism of those who teach, willingness of students to educational activities, the completeness of information support of the learning process. The second group unites the conditions that ensure the improvement of educational process in a particular institution training. Learning and testing these conditions in their study have allowed us to design a set of requirements for their implementation in the courses for teachers of physical education. The requirements under the terms were also divided into two groups:

– educational requirements for the educational process (level of professional training and physical training teachers and consequently readiness of students to physical education);

– educational requirements to ensure the improvement of the educational process (logistics, training and methodological support of the process).

The analysis of the research suggests a large variety of approaches to defining pedagogical terms and explains much of the difference in setting goals and objectives of the case studies according to the characteristics of the direct training.

Key words: *postgraduate teacher education, professional development, physical education teacher, health saving competence, health, living conditions, the approaches, groups.*

УДК 37.013.2

Р. В. Маслов

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ПОНЯТТЯ ОЗДОРОВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФІЗРЕАБІЛОЛОГІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасна державна політика в галузі вищої педагогічної освіти спрямована на реалізацію основних положень компетентнісного підходу до підготовки фахівців. Вимогою сучасності є не лише володіння знаннями й певним набором умінь і навичок, а ще й усвідомлення життєвих цінностей, життєвої мети, що разом складає компетентність людини. Проблема якості підготовки майбутніх фізичних реабілітологів, здатних ефективно вирішувати питання здоров'язбереження та здоров'ятворення свого та своїх майбутніх пацієнтів, актуалізує питання формування їхньої оздоровчої компетентності.

Ключові слова: *компетентністний підхід, фізреабілітолог, здоров'язбережувальна компетенція, валеологічна компетенція, ключова рухова компетентність, обдарованість, валеологізація, адаптація.*